

2013. gada 31. maijā

Pozīcijas ziņojums par enerģētikas politiku

1. Kopsavilkums

Ārvalstu investoru padome Latvijā (ĀIPL), pārstāvot gan enerģijas ražotājus, gan patērētājus un atbalstot Latvijas uzņēmējdarbības vides un investīciju klimata uzlabošanu, uzmanīgi seko līdzīgi notikumiem enerģētikas sektorā.

Enerģētikas sektors nodrošina tautsaimniecības pamata infrastruktūru un resursus, un pēdējo gadu laikā ir piesaistījis ievērojamas investīcijas. Tajā patlaban aktuāli ir vairāki būtiski izaicinājumi, piemēram, politikas plānošana nākamajam plānošanas periodam, elektroenerģijas cenas pieauguma riski, kā arī diskusija par atbalsta atjaunojamās enerģijas ražošanai pārskatīšana, kā arī dabasgāzes tirgus liberalizācija.

Ņemot vērā plānus, kas saistīti ar atbalsta pārskatīšanu atjaunojamai elektroenerģijai, ĀIPL rosina valdību sekot labākās prakses piemēriem rīcībpolitikas veidošanā un, veicot padziļinātu analīzi par atjaunojamās elektroenerģijas nākotnes vietu nozīmi valsts enerģijas ražošanas struktūrā, par nepieciešamo investīciju apjomu, lai nodrošinātu spēju saražot nepieciešamo atjaunojamās elektroenerģijas daudzumu, kā arī atbilstošu atbalsta līmeni, lai nodrošinātu šo investīciju piesaisti.

Enerģētikas politikas īstenošana nedrīkst apdraudēt Latvijas ražojošajā (industriālajā) sektorā veikto investīciju konkurētspēju vai apdraudēt nākotnes investīciju piesaisti sektoram. Enerģētikas sektora politikai jāatbalsta un jānodrošina Nacionālā attīstības plāna mērķu un uzdevumu īstenošana. Nepieciešams pienācīgi apsvērt ar atjaunojamās elektroenerģijas ražošanu saistītā atbalsta izmaksas uzņēmumiem un individuāliem patērētājiem. Atbalsts ir vai nu jāsamazina, vai jāpārskata tādējādi, lai izlīdzinātu tā ietekmi, jānodrošina, ka tas nerada nesamērīgu slogu/ietekmi uz kādu no tautsaimniecības sektoriem.

Lai uzlabotu gala patērētājiem nodrošinātos pakalpojumus, dabisko monopolu pakalpojumu kvalitātei un to darbības efektivitātei būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība. Šajā ziņā jāpieņem konkrēti salīdzinošie kritēriji, kas mēra dabisko monopolu efektivitāti.

Atzīstot ar izmaiņām enerģētikas sektorā saistīto uzdevumu sarežģītību, ir būtiski noteikt

konkrētu termiņu laiku situācijas apzināšanai un dažādu iespēju izvērtēšanai, iesaistot atklātā dialogā arī ieinteresētās puses gan enerģijas ražotājus, gan tās patērētājus. Valdība nedrīkst vilcināties ar analīzes rezultātā pieņemto lēmuma paziņošanu un ieviešanu, jo turpināta situācijas nenoteiktība rada būtiski negatīvu ietekmi uz investīciju vidi valstī.

2. Rekomendācijas

2.1. Ar vispārējo enerģētikas politiku saistīti jautājumi (ilgtermiņa attīstība)

Pirmais ĀIPL ieteikumu kopums attiecas uz ilgtermiņa politikas izstrādes aspektiem. Šajā pozīcijas ziņojumā ĀIPL vērš uzmanību uz svarīgākajiem jautājumiem, kas būtu jārisina – nepieciešamību izstrādāt pārdomātu un ar rūpīgu analīzi pamatotu enerģētikas stratēģiju, nepieciešamību panākt aktīvāku Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas darbību, kā arī nepieciešamību pievērsties dabisko monopolu efektivitātei un citiem ar tiem saistītiem aspektiem.

2.1.1. Stratēģijas plānošana un galvenās problēmas

Kopumā Enerģētikas stratēģijas 2030 (*Latvijas Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai* (27.09.2012.)) (turpmāk „Stratēģija”) jaunākā versija sniedz vispārēju pārskatu par enerģētikas sektora stratēģiju. Tomēr Stratēģijā izvēlētie mērķi un pasākumi būtu izvērstāk jāapspriež un jāpamato.

Lai ar Stratēģiju pēc iespējas efektīvāk tiktu risināti būtiskākie jautājumi, ĀIPL ierosina šādus Enerģētikas stratēģijas 2030 uzlabojumus:

- izvērtēt Stratēģijas mērķu prioritātes un to īstenošanas iespējas;
- ietvert visu enerģētikas apakšnozaru (t. sk., tirgus, elektroenerģijas ražošanas, pārvades un sadales, dabasgāzes un siltumapgādes) mērķus un īstenošanas pasākumus;
- atjaunojamo energoresursu (AER) jomā izvirzīto mērķi – 50 % no energoresursu kopējā patēriņa iegūt ar atjaunojamajiem energoresursiem – pielāgot ES stratēģijai „Eiropa 2020”, t. i., Stratēģijā paredzētajam īpatsvaram vajadzētu būt ES līmenī - 40 %;
- sasaistīt Stratēģijas mērķus ar Nacionālo attīstības plānu (NAP);
- par vienu no Stratēģijas pamatprincipiem noteikt atklātību;
- detalizēti pamatot izraudzītos Stratēģijas mērķus un galvenos izpildes rādītājus (*KPI*), kā arī sasaistīt mērķus ar konkrētiem finanšu resursiem un konkrētiem termiņiem;
- ņemt vērā ar Energoefektivitātes direktīvu saistītos pienākumus un integrēt tos Stratēģijā;
- attiecībā uz AER izmantošanu transporta industrijā Stratēģijā likts uzsvars uz biodegvielas ražošanu, atstājot novārtā vajadzību veicināt biodegvielas patēriņu. Novērtējot ne tikai rapšu metilesteri (RME), bet arī citas atjaunojamās degvielas alternatīvas, būtu iespējams palielināt biodegvielas piedevu transporta degvielā un līdz 2020. gadam panākt Latvijas transporta sektora atbilstību Atjaunojamās enerģijas direktīvai (AED);

2.1.2. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas (SPRK) loma

SPRK būtu proaktīvāk jārikojas, lai veicinātu attīstību regulētajās nozarēs, par kurām tā ir atbildīga. SPRK vajadzētu koncentrēties ne tikai tarifu noteikšanas metodiku, bet arī aktīvi iesaistīties vispārējās regulēšanas politikas izstrādē.

2.1.3. Dabiskie monopoli

Lai uzlabotu dabisko monopolu efektivitāti un pakalpojumu kvalitāti:

- nosakot monopolu darbības efektivitātes mērķi, nedrīkstētu pieļaut tarifu pieaugumu (piemēram, ja pārējie apstākļi nemainās, sadales sistēmas operatoru (SSO) un pārvades sistēmas operatoru (PSO) tarifi gan elektroenerģijas, gan gāzes nozarē katru gadu būtu jāsamazina par 3 %);
- par SSO mērķi būtu jānosaka tādu kvalitātes standartu kā Sistēmas vidējā pārtraukuma ilguma (*SAIDI*) un Sistēmas vidējā pārtraukuma biežuma (*SAIFI*) uzlabojumi;
- būtu jānosaka salīdzinošie kritēriji ne tikai attiecībā uz centralizētās siltumapgādes operatoru tīklu zudumiem, bet arī uz elektroenerģijas PSO tīklu zudumiem un jāizvirza mērķi šo zudumu samazināšanai.

Pieņemot lēmumus, kuru mērķis ir nodrošināt Trešās enerģētikas paketes, kas attiecas uz ES dabasgāzes un elektroenerģijas iekšējo tirgu, pilnīgu īstenošanu, valdībai būtu jāievēro šādi principi:

- ar politiskajiem un administratīvajiem lēmumiem būtu jānodrošina efektīva Latvijas dabasgāzes tirgus darbība, panākot ieguvumus dabasgāzes galapatērētājiem;
- īstenojot Trešo enerģētikas paketi, būtu jāņem vērā ticami aprēķini par dabas gāzes tarifu turpmāko ietekmi uz galapatērētājiem;
- dabasgāzes tirgus liberalizācija un atvēršana konkurencei ilgtermiņā ir vienīgais līdzeklis pret dabasgāzes cenu pieaugumu Latvijas dabasgāzes tirgū, situācijā, kad pārrunu iespējas ar vienīgo piegādātāju ir ierobežotas.

2.2. Enerģētikas sektora problēmas, kas pieprasa tūlītēju rīcību

- Jānodrošina vienlīdzīgi konkurences apstākļi;
- valdībai jāsniedz uzticami un izvērsti aprēķini par to, kā galīgo elektroenerģijas cenu ietekmēs jebkādi ierobežojoši pasākumi, kas piemērojami atbalstam atjaunojamās elektroenerģijas projektiem dažādos to īstenošanas cikla posmos;
- ņemot vērā Latvijas apstākļus un tās pašreizējo ekonomisko situāciju, būtu jāizvērtē, cik liels atjaunojamās enerģijas ražošanas līmenis patlaban tiek atbalstīts un kādas turpmākas investīcijas būtu jāatbalsta. Latvijai būtu jācenšas ievērot ES AED, taču nepārsniegt tos, jo tas prasītu būtisku resursu ieguldījumu;
- ir jāizvērtē obligātā iepirkuma komponentes (OIK) ietekme uz elektroenerģijas maksājumiem, lai nodrošinātu gan esošo investoru interešu ievērošanu, gan konkurētspēju un izmaksu efektivitāti rūpnieciskajiem elektroenerģijas patērētājiem un mājsaimniecībām, jo īpaši ņemot vērā zemākas elektroenerģijas cenas rūpnieciskajiem patērētājiem citās valstīs Baltijas jūras reģionā.

2.2.1. Pieeja elektroenerģijas atbalsta piešķiršanai un iespējamās izmaiņas

Atjaunojamās elektroenerģijas projekti atrodas dažādos īstenošanas posmos, un gadījumā, ja tiktu izstrādāti atbalsta saņemšanas ierobežojumi, būtu jāņem vērā katra konkrētā projekta īstenošanas stadija.

(A) Attiecībā uz jau īstenojamiem projektiem (pabeigtas būvniecības un ekspluatācijas posmā):

- būtu jānovērš turpmāks cenas pieaugums, ko izraisītu formulas, kuras piesaistītas dabasgāzes cenām;
- dabasgāzes cenas griesti (atbalsta noteikšanai) tiesību aktos būtu jānosaka vai nu fiksēti, vai arī piemērojot mainīgu vidējo vērtību pēdējo gadu periodam;

- visiem ierobežojošiem pasākumiem (ja tādi tiks pieņemti) vajadzētu būt pietiekami līdzsvarotiem un tajos būtu jāņem vērā faktiskās investīcijas, lai tādējādi nodrošinātu saprātīgu investīciju atdevi atbalsta pārtraukšanas gadījumā;
- SPRK būtu jānosaka tarifi (līdzīgi kā siltumapgādes gadījumā), tādējādi nodrošinot saprātīgu atdevi investoriem un saprātīgus tarifus patērētājiem.

(B) Attiecībā uz tādiem projektiem, kuriem ir piešķirts atbalsts, taču vēl nav sasniegts ekspluatācijas posms:

- ir rūpīgi jāpārskata projektu pašreizējais statuss un to atbilstība atbalsta piešķiršanas noteikumiem, lai nepieļautu tādu projektu atbalstīšanu, kuru tiesības uz atbalstu ir apšaubāmas īpaši attiecībā uz to siltumslodžu efektīvu izmantošanu.

(C) Attiecībā uz iespējamām turpmākā atbalsta mehānismiem, kuru īstenošana sāksies no 2016. gada:

- jebkāds turpmākais atbalsts būtu skaidri jāpamato, sniedzot detalizētu skaidrojumu, un par to būtu skaidri jāinformē gan sabiedrība, gan iespējamie investori;
- jebkāds turpmāks atbalsts būtu jāsniedz izmantojot ES fondu līdzekļus, nodokļu atvieglojumus vai papildu CO2 emisiju kvotas, lai ietekme uz kopējām galalietotāja elektroenerģijas izmaksām, būtu neliela vai nebūtu vispār;
- projektu īstenošanas laikā nepārklājas tiem piešķirtais atbalsts;
- atbildīgās valsts iestādes stingri uzrauga un kontrolē projektu īstenošanas termiņus.

(D) Attiecībā uz atbalstu valsts uzņēmumiem, kuri saņem gan OIK, gan garantēto maksu par uzstādīto elektrisko jaudu:

- atbalsts būtu jāpārskata, ņemot vērā to, ka tiek saņemts divkārtšs atbalsts – gan obligātais elektroenerģijas iepirkums (OIK), gan maksājumi par uzstādīto elektrisko jaudu, un būtu jāizvērtē iespēja izvēlēties tikai vienu atbalsta veidu un pārstrukturēt tā saņemšanu (jaudas maksājumi būtu jānodrošina PSO);
- Pašreiz valstij piederоs elektroenerģijas ražotājs gūst ienākumus gan no patērētājiem, gan atbalsta. Tā kā peļņa tiek novirzīta valsts budžetā dividenžu veidā, tad patērētāju OIK maksājumi faktiski līdzinās nodoklim. Ir būtiski novirzīt pietiekamus līdzekļus elektroenerģijas ražotāja investīcijām, nevis valsts budžeta papildināšanai.

2.2.2. OIK atbalsta finansējums

Lai finansētu OIK atbalstu:

- būtu jāizmanto alternatīvi finansējuma avoti, lai samazinātu patērētāju finansiālo slogu;
- valdībai būtu stingrāk jākontrolē piešķirto atļauju izmantošana;
- lai varētu precīzāk izvērtēt enerģētikas atbalsta mehānismus, Ekonomikas ministrija (EM) būtu jāmudina sagatavot un publiskot pārskatu par elektroenerģijas ražošanu no fosilā kurināmā;
- EM būtu jāapzina citu ES valstu pieredze, kura būtu izmantojama Latvijā. Citu valstu elektroenerģijas ražošanas atbalsta mehānismi var palīdzēt sadalīt OIK īpatsvaru un pasargāt mazāk aizsargātos ekonomikas segmentus.

3. Rekomendāciju pamatojums

3.1.1. Stratēģijas plānošana un galvenās problēmas

ĀIPL atzinīgi vērtē progresu, kas panākts Enerģētikas stratēģijā 2030. Tomēr stratēģijas turpmākā pilnveidošanā būtu jāņem vērā vairāki apsvērumi:

- 1) enerģētikas sektors nodrošina tautsaimniecības pamata infrastruktūru un resursus. Tāpēc Enerģētikas stratēģijai 2030 vajadzētu būt cieši saistītai ar Nacionālā attīstības plāna mērķiem un attiecīgajiem pasākumiem;
- 2) enerģētikas sektora, tostarp tā politikas plānošanas, atklātības trūkums rada nelabvēlīgu ietekmi ne vien uz sektora dalībniekiem (tostarp patērētājiem), bet arī uz Latvijas ekonomikas konkurētspēju. Lielāka atklātība enerģētikas sektorā labvēlīgi ietekmētu politikas plānošanu un mazinātu ar interešu konfliktiem saistītos riskus;
- 3) ikvienas stratēģijas efektivitātes priekšnosacījums ir skaidri formulēti rādītāji, ar kuriem var novērtēt izvirzīto mērķu īstenošanas progresu. Enerģētikas stratēģijā 2030 trūkst izraudzīto mērķu un rādītāju pietiekama pamatojuma. Turklāt stratēģijas mērķi nav skaidri sasaistīti ar konkrētiem termiņiem un finanšu resursiem. ĀIPL iesaka izraudzītos mērķus pamatot ar paredzamo izmaksu un ieguvumu analīzi gan tautsaimniecībai kopumā, gan dažādām enerģētikas sektora dalībnieku grupām;
- 4) lai gan Stratēģijā ir aprakstīta Latvijas nostāja attiecībā uz kaimiņvalstīm un Skandināviju saistībā ar elektroenerģijas tīklu un enerģētikas tirgu integrāciju, tajā nav pietiekami norādīta Latvijas nostāja jautājumā par ES līmeņa enerģētikas politikas lēmumiem un tās nostāja attiecībā uz trešajām valstīm.

Nesen pieņemtajā Energoefektivitātes direktīvā (Direktīvā 2012/27/ES) ir paredzēti saistoši pasākumi energoefektivitātes veicināšanai visos energoapgādes ķēdes posmos. Tāpēc Enerģētikas stratēģijā 2030 būtu jāņem vērā un jāintegrē šajā direktīvā paredzētie pienākumi. Īpaša uzmanība būtu jāvelta ar izmaksu efektivitāti saistītajām direktīvas daļām:

- dalībvalstu pienākums izveidot energoefektivitātes plānu, kuru īstenojot, enerģijas sadales uzņēmumiem un/vai elektroenerģijas tirgotājiem būtu jāpanāk kopējais galapatēriņa ietaupījums 1,5 % apmērā no gada enerģijas tirdzniecības apjoma;
- valsts iestādēm būtu jārada piemērs – tām būtu jānodrošina, ka katru gadu tiek renovēti 3 % no kopējās platības valsts un pašvaldību īpašumā esošajās un izmantotajās ēkās, kā arī jāuzstāda modernas ēku vadības sistēmas;
- vajadzība nodrošināt (ciktāl tehniski iespējams), lai elektroenerģijas, dabasgāzes, centralizētas apkures, centralizētas dzesēšanas un mājtsaimniecību karstā ūdens galapatērētājiem par konkurētspējīgu cenu būtu pieejami individuāli skaitītāji, kuri precīzi atspoguļotu galīgā patērētāja faktisko enerģijas patēriņu;
- viedo sadales tīklu izvietošana un attīstība.

Attiecībā uz AER izmantošanu transporta industrijā Stratēģijā ir likts uzsvars uz biodegvielas ražošanu, atstājot novārtā vajadzību veicināt biodegvielas patēriņu. Būtu iespējams palielināt biodegvielas piedevu transporta degvielā (īpaši dīzeļdegvielā), ja Latvija atļautu ieviest tirgū ne tikai biodīzeli uz rapšu metilestera (RME) bāzes, bet arī citas alternatīvas.

Attiecībā uz enerģijas, kas iegūta no AER, īpatsvaru energoresursu kopējā patēriņā Stratēģijā noteiktais mērķis (50 %) ir augstāks nekā ES stratēģijā „Eiropa 2020” (40 %). Šie mērķi būtu jālīdzsvaro. Nacionālās enerģētikas prioritātes ir jāsasniedz ar ierobežotiem finanšu resursiem

un sasniedzot ES 40% mērķi nevis to pārsniedzot.

Kopumā ĀIPL uzskata, ka būtu jāprecizē vairāki jautājumi. Valdībai būtu jāizveido prognozējama vidēja laika posma un ilgtermiņa enerģētikas stratēģija, kas palīdzētu:

- noteikt sektora turpmākās prioritārās jomas;
- ļautu investoriem saprātīgā apmērā plānot investīcijas un ieņēmumus;
- nodrošinātu patērētājiem zināmu cenu stabilitāti vai vismaz prognozējamību.

Tiklīdz būs panākta vienošanās par ilgtermiņa mērķiem, būs iespējams plānot gan īstermiņa, gan vidēja laika posma politiku un pasākumus. Arī atbalsta politikas ietekme uz ekonomiku kļūs skaidrāka un prognozējamāka, tādā veidā līdz minimumam samazinot ar elektroenerģijas cenas svārstībām saistītos riskus uzņēmējdarbībai.

3.1.2. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas (SPRK) loma

SPRK pašreizējo darbību varētu raksturot kā drīzāk reaģējošu, neizmantojot visas likumā paredzētās komisijas iespējas.

Likuma „Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” 9. pantā noteikts, ka SPRK funkcijas ir:

- aizstāvēt lietotāju intereses un veicināt sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju attīstību;
- noteikt tarifu aprēķināšanas metodiku;
- noteikt tarifus, ja nozaru speciālie likumi neparedz citu tarifu noteikšanas kārtību;
- licencēt sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu;
- izskatīt strīdus;
- sekmēt konkurenci regulējamās nozarēs un uzraudzīt sabiedrisko pakalpojumu atbilstību regulatīvajām prasībām;
- sniegt atbildīgajām ministrijām pēc to pieprasījuma informāciju un priekšlikumus par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas jautājumiem;
- informēt sabiedrību par savu un arī par sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju darbību.

Visas uzskaitītās funkcijas ir būtiskas, un zināmā mērā SPRK tās visas arī pilda. Tomēr, būtu aktīvāk jāpievēršas tām funkcijām, kuru izpildei vajadzīga proaktīva pieeja. Piemēram, papildus licenču izsniegšanai un ierosināto tarifu projektu apstiprināšanai, būtu jāatvēl lielāki resursi, lai meklētu iespējas, kā aizsargāt patērētāju intereses un veicināt regulējamo pakalpojumu sniedzēju attīstību.

Būtisks SPRK uzdevums ir tirgus vides pilnveidošana regulējamās nozarēs. SPRK ir jāklūst par aktīvāku regulatoru, un tai būtu proaktīvi jāveicina izmaiņas, kuras uzlabotu apstākļus tirgū, palielinātu atklātību un atbildību un tādā veidā uzlabotu arī pakalpojumu kvalitāti.

SPRK būtu jācenšas pārņemt pieredzi no citām ES valstīm, kurās regulatoriem izdodas panākt būtiskas izmaiņas un ne tikai uzlabot attiecīgās nozares vai sektora situāciju (piemēram, Apvienotās Karalistes regulators Ofgem panāca Lielbritānijas elektroenerģijas mazumtirdzniecības tirgus izmaiņas, padarot to skaidrāku un taisnīgāku), bet arī sekmēt regulējamo nozaru vispārēju attīstību un veicināt inovāciju (piemēram, Itālijas un Spānijas regulatori ir izveidojuši viedo skaitītāju veicināšanas pasākumus).

Piemērs: Gadījuma izpēte

Apvienotās Karalistes regulators Ofgem (Gāzes un elektroenerģijas tirgu birojs) pēc plašām apspriedēm ar nozaru dalībniekiem izstrādāja dabasgāzes un elektroenerģijas mazumtirdzniecības tirgu reformas priekšlikumu kopumu, kas palīdzēs patērētājiem izprast tirgu un izvēlēties piemērotāko piedāvājumu. Gaidāmās tirgus izmaiņas ietver šādas prasības:

- piedāvāt tikai ierobežotu tarifu skaitu;
- likvidēt divu pakāpju tarifus, lai panāktu lielāku atklātību;
- skaidri norādīt, kurš piedāvājums ir lētākais;
- nodrošināt visu tarifu salīdzinājumu, lai patērētāji varētu salīdzināt viņu izmantotos piedāvājumus ar citu piegādātāju piedāvājumiem;
- sagatavot rēķina par elektroenerģiju vai dabasgāzi kopsavilkumu, kurā sniegta viegli saprotama pamatinformācija par klienta konta statusu, kā arī pašreizējo tarifu un enerģijas izmantojumu;
- reizi gadā sniegt ziņojumu ar informāciju par cenām un nosacījumiem, enerģijas patēriņu, kā arī ietaupījumiem, ko varētu panākt, izvēloties citu tarifu;
- sniegt paziņojumu par cenas pieaugumu, kurā klientus savlaicīgi informē par tarifa izmaiņām un cenas pieauguma ietekmi uz privātpersonu maksājumiem par enerģiju;
- pārtraukt bez klientu piekrišanas viņiem automātiski piemērot jaunu darījumu ar fiksētu termiņu.

Aprakstītajā piemērā ir ilustrēts, kā valsts regulators var uzņemties iniciatīvu, lai uzlabotu apstākļus gan tirgus dalībniekiem, gan galapatērētājiem. Tāpēc ĀIPL mudina SPRK īstenot regulēšanas labāko praksi. SPRK būtu, piemēram:

- jāveicina ilgtermiņa plānošana, kā arī rentabla un ilgtspējīga enerģētikas sektora uzņēmumu attīstība;
- jāievieš novatoriski regulatīvi pasākumi ar mērķi veidot taisnīgu un dinamisku tirgu, ņemot vērā patērētāju intereses;
- pastāvīgi jāpārņem citu valstu regulatoru labākā prakse.

3.1.3. Dabiskie monopoli

Pārvades un sadales sistēmām ir būtiska nozīme gan elektroenerģijas, gan gāzes sektoru darbībā. PSO un SSO ir dabiski monopoli un darbojas regulētā vidē. Tāpēc ir būtiski, lai valsts īstenotu pasākumus ar mērķi sekmēt dabisko monopolu efektivitāti un lietderīgumu un tādējādi nodrošinātu to klientiem stabilus un uzticamus pakalpojumus par taisnīgu cenu.

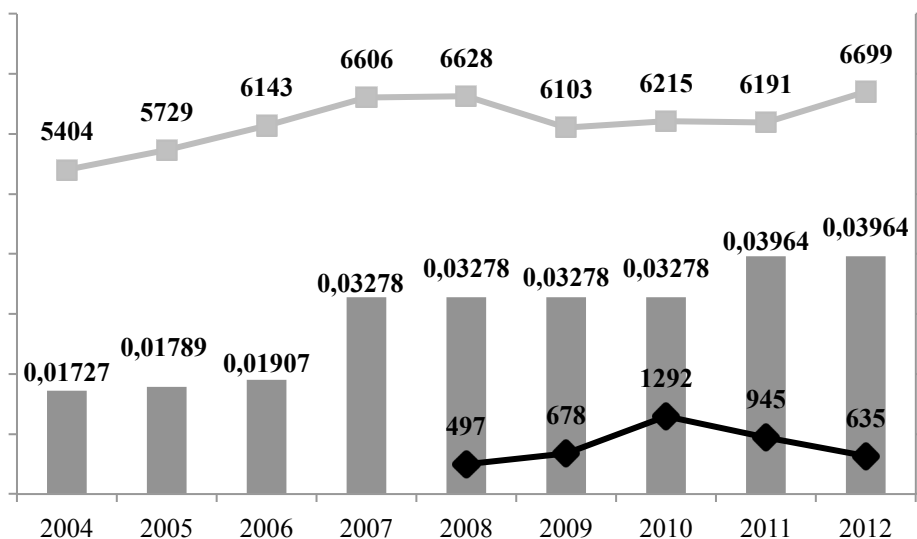
Attiecībā uz elektroenerģijas SSO:

- būtu jānosaka precīzi SAIDI un SAIFI mērķi;
- būtu regulāri jāuzrauga un salīdzinoši jāizvērtē panāktie rezultāti;
- lai panāktu efektivitātes mērķu īstenošanu, būtu jāizveido līdzsvarots atlīdzības/sankciju mehānisms.

Pirmajā attēlā ir ilustrēta nepieciešamība sasaistīt tarifu ar efektivitātes mehānismiem, jo sadales (tostarp pārvades) tarifu 2011. gadā ievērojami pieauga (iepriekšējā paaugstināšana notika 2007. gadā), savukārt elektroenerģijas pieprasījums ir tāds pats kā 2007. gadā, bet SAIDI rādītājs kopš 2008. gada nav uzlabojies.

1. attēls. Izvēlētie elektroenerģijas sadales efektivitātes rādītāji Latvijā

- Elektroenerģijas sadales tarifs mājāsaimniecībām (LVL, ieskaitot pārvades tarifu un bez PVN)
- ◆ SAIDI - gada vidējais elektroenerģijas padeves pārtraukuma ilgums (min.)
- Kopējais elektroenerģijas patēriņš (GWh)

Informācijas avots: „Eurostat”, AS „Sadales tīkls”, www.likumi.lv.

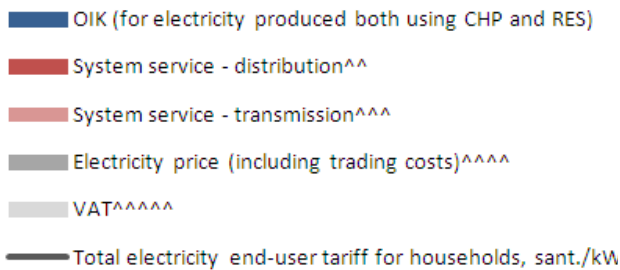
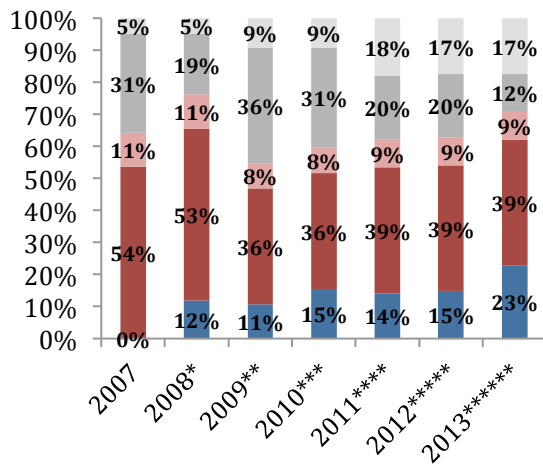
*Galapatēriņa aprēķina pamatā ir AS „Sadales tīkls” informācija par to, ka elektroenerģijas patēriņš 2012. gadā bija par 8,2 % lielāks nekā 2011. gadā.

Jānorāda arī, ka Latvijas rezultāti SAIFI jomā ir vieni no vājākajiem ES dalībvalstīs. SAIFI 2010. gadā bija aptuveni 3,4, un tas ir nedaudz mazāks par Polijas rādītāju, taču ievērojami pārsniedz abu pārējo Baltijas valstu (aptuveni 2) un Ziemeļvalstu (Somijā un Zviedrijā – aptuveni 1,3) rādītāju.

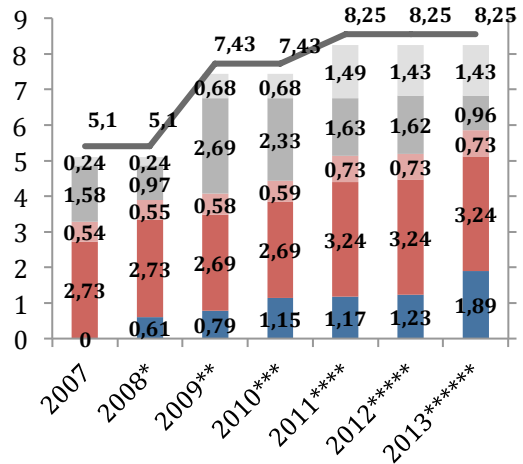
Otrajā attēlā ir ilustrēta mājāsaimniecības elektroenerģijas gala tarifa struktūra. Lai gan šis tarifs patlaban tiek regulēts, atsevišķas tā komponentes līdzinās citiem diferencētiem tarifiem, ko piemēro citām elektroenerģijas patērētāju grupām. Šīs komponentes ir garantētā obligātā iepirkuma cena (jeb OIK).

Galvenā Attēlā Nr. 2 ilustrētā problēma ir OIK un sistēmas pakalpojumu izmaksu (galvenokārt sadales pakalpojumu) pieaugums attiecībā pret pārējām tarifa komponentēm, tādējādi radot nepieciešamību paaugstināt gala tarifus.

2. attēls. Regulētā elektroenerģijas galalietotāja tarifa mājsaimniecībām izmaksu sadalījums (sant./kWh)

Informācijas avoti: AS „Latvenergo”, AS „Sadales Tīkls”, SPRK, www.likumi.lv, mājsaimniecību aptauja.

*OIK, 01.04.2008.
 **OIK un gala tarifs, 01.04.2009.; PVN izmaiņas no 5 % līdz 10 %, 01.01.2009.
 ***OIK, 01.04.2010.
 ****OIK un gala tarifs, 01.04.2011.; PVN 22 % no 01.02.2011.
 ***** OIK, 01.04.2012.; PVN – 21% no 1.07.2012.
 *****Pieņemot, ka sistēmas pakalpojuma izmaksas nemainās; 2013. g. – „Starta tarifs”, ko piemēro elektroenerģijas patēriņam, kas nepārsniedz 1200 kWh.

^^Elektroenerģijas sadales tarifs mājsaimniecībām – tarifu plāns S1, izņemot pārvades izmaksas.
 ^^Pārvades pakalpojuma izmaksas (sant./kWh), ko aprēķina no regulētā sadales tarifa: daļot elektroenerģijas sadales pakalpojumus, ko nodrošina AS „Augstsprieguma tīkls”, ar kopējo elektroenerģijas apjomu, kura sadali nodrošinājis AS „Sadales tīkls”.
 ^^^Elektroenerģijas cena, ko aprēķina, no galalietotāja tarifa mājsaimniecībām atņemot visas pārējās komponentes.
 ^^^^^Aprēķināts, ņemot vērā galalietotāja tarifu mājsaimniecībām un elektroenerģijai piemērojamo PVN.

Trešās enerģētikas paketes, kas attiecas uz ES dabasgāzes un elektroenerģijas iekšējo tirgu, ieviešanā būtu jāiesaista attiecīgie gāzes infrastruktūras nozares dalībnieki. Tas ir būtiski tāpēc, lai, transponējot attiecīgo ES direktīvu valsts tiesību aktos, tiktu garantēta gāzes piegādes drošība un nodrošināta izmaksu ziņā efektīva īstenošana. Gan patērētāju, gan investoru interesēs ir atklāta, pamatota un prognozējama Latvijas dabasgāzes politika.

No 2014. gada 4. aprīļa uz Latviju vairs neattieksies Direktīvā 2009/73/EK, ar ko paredz dabasgāzes tirgus liberalizāciju, noteiktais jauna tirgus statuss. Šis statuss ir viens no izņēmumiem, kas ļauj Latvijai atlikt gāzes PSO nodalīšanu. Otrs izņēmums – izolēta tirgus statuss – automātiski zaudēs spēku, tiklīdz alternatīvi dabasgāzes piegādātāji spēs nodrošināt vairāk nekā 25 % no pieprasītā apjoma.

Latvijai būtu jānorāda, kādi ir valdības plāni attiecībā uz dabas gāzes tirgus liberalizāciju, ņemot vērā to, ka Igaunija un Lietuva jau ir nolēmušas pabeigt PSO nodalīšanu līdz 2015. gada sākumam. Skaidra norāde par lēmuma pamatprincipiem, kā arī savlaicīgs lēmums par Latvijas izvēlēto PSO nodalīšanas modeli mazinātu nenoteiktību un palielinātu iespējas

piesaistīt ārvalstu tiešās investīcijas.

Skaidrs dabasgāzes tirgus liberalizēšanas plāns ir vienlīdz svarīgs gan patērētājiem, gan gāzes sektora pašreizējiem dalībniekiem. ĀIPL aicina Latvijas valdību gādāt, lai dabasgāzes tirgus liberalizācija notiktu, pamatojoties uz padziļinātu analīzi par juridiskajiem, politiskajiem un ekonomiskajiem faktoriem, kurus varētu ietekmēt ar Trešās enerģētikas paketes transponēšanu saistītie lēmumi.

3.2. Enerģētikas sektora problēmas, kas pieprasa tūlītēju rīcību

3.2.1. Pieeja elektroenerģijas atbalsta piešķiršanai un iespējamās izmaiņas

Izstrādājot jebkādus enerģētikas sektora plānus, būtu jāņem vērā to ietekme uz enerģijas galapatērētājiem, atzīstot to, ka enerģija tiek ražota privātpersonu un uzņēmēju sociālajās un ekonomiskajās interesēs. Lai saglabātu taisnīgu līdzsvaru, būtu rūpīgi jāizvērtē enerģētikas un jo īpaši elektroenerģijas tarifu ekonomiskā ietekme uz galapatērētājiem, un, ja secināms, ka tā IKP samazinājumu, tirgus konkurētspējas zudumu un iespējamu darbavietu zudumu, šāda ietekme būtu nekavējoties jānovērš ar koriģējošiem pasākumiem.

Viens no tūlītējiem un salīdzinoši vienkāršiem veidiem, kā mazināt elektroenerģijas cenu kāpumu lieliem rūpnieciskiem patērētājiem, ir ieviest tādu tarifa sistēmu, kurā konkrētu tarifa summa tiek pārdalīta un piemērota dažādām patērētāju grupām, panākot, ka energoietilpīgu nozaru dalībnieki maksā mazāku konkrētā tarifa daļu, savukārt mazāki patērētāji maksā salīdzinoši lielāku tarifa daļu (lai gan privātajiem patērētājiem piemērotā daļa ir salīdzinoši lielāka, absolūtos skaitļos tā būtu niecīga, jo viņi patērē nelielu enerģijas daudzumu).

Veiksmīgu elektroenerģijas tarifa novirzīšanas modeli izmanto Austrijas regulators *E-Control*.

Austrijas elektroenerģijas patērētāju grupu iedalījums atbilstīgi tīkla sprieguma līmeņiem							
	7	6	5	4	3	2	1
Sprieguma līmenis	400 V	Pār.: no 10–30 kV līdz 400 V	10–30 kV	Pār.: no 110 līdz 10–30 kV	110 kV	Pār.: no 380–220 līdz 110 kV	380–220 kV
Min. jauda	Neattiecas	100 kW	400 kW	5000 kW	neattiecas	neattiecas	neattiecas
Lietotāju grupa	Mājsaimniecība	Uzņēmums	Liels uzņēmums	Rūpniecība	Lielā rūpniecība		
Lietotāju skaits (2010. g.)	5 723 470	26 745	4 877	164	98		

Finansējuma (iekasēto maksājumu) sadalījums septiņām patērētāju grupām Austrijā							
Austrijas tīkla līmeņi	7	6	5	4	3	2	1
AER atbalsta izmaksu sadalījums atbilstīgi tīkla līmenim (%)	6 %	1 %	16 %	4 %	3 %		

Līdzīgas tarifa sistēmas ieviešanu varētu apsvērt arī Latvijā, turklāt, ņemot vērā pašreizējo tiesisko regulējumu, to būtu salīdzinoši vienkārši īstenot.

Latvijas regulators var izvēlēties arī citus instrumentus, piemēram:

1. galapatērētāju sloga mazināšanu, izmantojot nodokļu regulējumu,
2. īpašu finanšu instrumentu izstrādi, izmantojot valsts garantijas (rotācijas un/vai piesaistīto līdzekļu fondi),
3. izmantojot CO2 kvotas. Latvijai ir jāfinansē AER-E atbalsts,
4. kā arī citus regulējošus instrumentus, kurus jau izmanto daudzās pasaules valstīs un kuru ieviešanu varētu apsvērt arī Latvijā, lai līdzsvarotu enerģētikas cenu radīto slogu galapatērētājiem.